

Ibolya Tibor

A GYANÚ VÉDELMEBEN
(AVAGY HOGYAN LETT IGAZA PELIKÁN JÓZSEFNEK)

Aki gyanús, nem gyanús, aki nem
gyanús, gyanús. A fene sem érti ezt...

PELIKÁN JÓZSEF GÁTŐR

A nyomozás és a büntetőeljárás egy jogállamban messze nem annyira egyszerű dolog, mint a *Derricken*, *Columbón* vagy a *Helyszínelőkön* nevelkedett laikus közönség azt elképzei. A nyomozásokat konkrétan végző nyomozó hatóságok tagjainak a nyomozásra vonatkozó tudásanyagon kívül büntető (és más) anyagi és eljárásjogi ismeretekkel, az ügyészeknek, bíróknak és védőügyvédeknek pedig a saját hivatásrendjükre vonatkozó joganyagon kívül kriminalisztikai ismeretekkel is rendelkezniük kell ahhoz, hogy akár egy egyszerű feljelentés nyomán szükséges tennivalókkal tisztában legyenek. A nyomozás és a büntetőeljárás valakinek hivatás, valakinek szakma, de az biztos, hogy a *jog* által uralt tevékenység, amit azért szükséges már itt leszögezni, mert nemcsak elméletben, hanem nagyon is valóságosan és sokszor adódik olyan helyzet, amikor létezik ugyan kriminalisztikai megoldás egy problémára, azonban a jogi szabályozás nem teszi azt lehetővé, lásd például a leplezett eszközök alkalmazásának szigorú szabályait. Mondhatnánk úgy is, hogy a nyomozás *kényelmetlensége* a jogállami követelmények következménye, és ha ezt megfordítjuk, akkor érthetjük meg igazán, hogyan tudnak „sima” köztörvényes ügyekben is rendkívül hatékonyak lenni a diktatúrák rendőrségei. Ügyészként írom: köszönjük szépen, inkább maradunk néha az eredménytelenségnél.

Ugyanakkor pont a jog kriminalisztika feletti uralma miatt nagyon megdöbbentő, ha egy *vélelmezett* igazság érdekében a magyar büntetőjogi dogmatika által már régen kidolgozott évszázados elvet – nevezetesen, hogy *nyomozást csak bűncselekmény gyanúja esetén lehet indítani* – dobznak sutba a jogállamra

hivatkozás hamis ürügyén. Na, nem az ezzel eredményorientáltságuk miatt rendszeresen meggyanúsított nyomozó hatóságoknál, hanem az Integritás Hatóságnál és a Budai Központi Kerületi Bíróság (a továbbiakban: BKKB) Nyomozási Bírói Csoportjánál.

Ahhoz, hogy ennek a jelentőségét megértsük, több mint 100 évre kell visszatekinteni, hisz már az 1900. január 1-jén hatályba lépett első büntetőeljárási törvényünk, a Bünvádi perrendtartás (a továbbiakban: Bp.)¹ előtt is ismert volt a magyar joggyakorlatban az alapos gyanú fogalma. A Bp. pedig már első §-ában *expressis verbis* kimondta, hogy „bünvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, akit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanúja terhel”. Neves büntetőjogászunk, Angyal Pál a törvényt magyarázva büntető eljárásjogi tankönyvében már határozottan különbséget tett az „egyszerű gyanú” és a „nyomatékos gyanú” között.² E különbségtétel társadalmi berendezkedéstől és eljárási törvényektől függetlenül, ugyanolyan vagy nagyon hasonló jelentéssel a mai napig fennmaradt. Ugyanakkor magának a gyanúnak a precíz jogi meghatározását annak lehetetlensége miatt, hisz az tények közötti *speciális, értékelt összefüggés, büntetőjogilag releváns kapcsolat feltételezése*,³ az eljárási törvények nem tartalmazták,⁴ így azt a gyakorlatnak kellett kimunkálnia, míg a jogelmélet inkább az alapos (megalapozott) gyanú kérdésével foglalkozott.⁵ A büntetőjogi gyakorlat és a jogelmélet azonban ezt a munkát már évtizedekkel korábban elvégezte, amelynek esszenciáját az Alkotmánybíróság 65/2003. (XII. 18.) számú határozatában olvashatjuk:

„A gyanú a nyomozó hatóság tudomására jutott objektív adatokból levont valószínűségi következtetés arra nézve, hogy feltehetően bűncselekmény történt, és hogy annak ki vagy kik voltak az elkövetői. Annak megfelelően, hogy a gyanú alapját képező adatok milyen szoros vagy kevésbé szoros kapcsolatot mutatnak a feltételezett bűncselekménnyel, a rájuk épített valószínűségnek különböző fokozatai lehetnek. A valószínűség alacsonyabb vagy magasabb fokától függően lehet különböztetni az »egyszerű«, illetve az alapos gyanú között.”⁶

¹ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról.

² ANGAL 1915: 300.

³ BÓCZ 1962: 578.

⁴ Nem kivétel ez alól a hatályos 2017. évi XC. törvény sem.

⁵ Utoljára az 1960-as években volt vita az alapos gyanú témakörében, lásd: BÓCZ 1962; BALOG 1966.

⁶ 65/2003. (XII. 18.) AB határozat. Ugyanezen logika mentén tett különbséget a 34/2013. (XI. 22.) AB határozat a megalapozott gyanú és a bizonyítékok értékelése alapján kialakított és a bűnösség megállapításához szükséges bírói meggyőződés között.

Magyarul az egyszerű gyanú a bűncselekmény megtörténtének nagyobb valószínűségét és így a nyomozás elrendelésének kötelezettségét, míg a megalapozott gyanú (korábban alapos gyanú) a bűncselekmény konkrét személy általi elkövetésének nagyobb valószínűségét és így az eljárásba gyanúsítottkénti bevonásának kötelezettségét jelentette. A büntető igazságszolgáltatás nyomozási szakasza ennek a meghatározó elvnek megfelelően működött már a rendszerváltás előtti évtizedekben is, amin sem a rendszerváltás, sem az azóta elfogadott büntető eljárásjogi törvények nem változtattak. Az egyszerű gyanút megalapozó információk köre meghatározza az eljárás kereteit, az ügyészség (nyomozó hatóság) ugyanis nyomozást csak ezekkel összefüggésben folytathat. Értelemszerűen egy már elrendelt nyomozás menetében, ha más (újabb) bűncselekmény gyanújára utaló adatok merülnek fel, a nyomozás abba az irányba is kiterjeszthető. Arra ugyanakkor nincs lehetőség, hogy a nyomozás – egyszerű gyanú hiányában – a gyanú esetleges létének a kutatására irányuljon. Ellenkező esetben bármely, véletlenszerűen kiválasztott természetes személlyel szemben nyomozás elrendelésének lenne helye azt feltételezve, hogy esetleg majd lehet találni olyan adatokat, amelyek valamilyen (bármilyen) bűncselekmény egyszerű gyanúját alapozzák meg.⁷ Mindez nem a büntetőigény érvényesítését, hanem az állampolgárok jogainak megsértését jelentené. A gyanú fogalmának helyes értelmezése tehát a büntetőeljárás, sőt a jogállam alapkérdése, mert ez akadályozhatja és akadályozza meg, hogy bárki ellen, bármikor alaptalan büntetőeljárásokat lehessen indítani.

Sajnálatos módon azonban az Európai Bizottság (mint *politikai* testület, azt vélelmezve, hogy Magyarország Ügyészsége mint az igazságszolgáltatás *szakmai* közreműködője nem végzi a dolgát) az EU-s forrásokkal kapcsolatos zsonglörködése részeként, nyílt politikai nyomásgyakorlással elfogadtatott az Országgyűléssel egy Be.-módosítást *a közhatalom gyakorlásával vagy közvagyon kezelésével kapcsolatos kiemelt bűncselekmények* (ezeket dedikált bűncselekményeknek nevezzük) külön eljárásával kapcsolatban. A módosítás 2023. január 1. napjától alkalmazandó, és természetesen ez a jogszabály sem változtatott a gyanú/megalapozott gyanú alapelvén, azonban korábban nem létező és a magyar jogi hagyományoktól merőben idegen hatáskört biztosított kizárólag a BKKB Nyomozási Bírói Csoportjának. Azt, hogy miért csak nekik, és más törvényszékek mellett működő nyomozási bírónak nem, az egy külön kérdés, amelyet azonban jelen írás elolvasása után az olvasó is meg fog tudni válaszolni.

⁷ Ezt jól tükrözi, hogy a Kádár-kori Magyarországon a rendőrség ilyen célból végzett lehallgatási és egyéb operatív tevékenységét hívta a rendészeti zsargon „epreszkedésnek”.

Az új jogintézmény azt jelenti, hogy a dedikált bűncselekmények esetében (ilyenek például a költségvetési csalás súlyosabban minősülő esetei, de a hivatali és gazdasági vesztegetés és a hivatali visszaélés is) az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak a gyanú hiányában a feljelentést elutasító, illetve a nyomozást megszüntető határozatát lényegében bárki felülbírálati indítvány benyújtásával megtámadhatja a BKKB Nyomozási Bírói Csoportjának nyomozási bírójánál. Amennyiben a nyomozási bíró a felülbírálati indítványnak helyt ad, a büntető-eljárás a törvény erejénél fogva megindul, illetve folytatódik. Ha a nyomozó hatóság vagy az ügyészség a nyomozás lefolytatása után ismételten arra az álláspontra helyezkedik, hogy a nyomozás megszüntetésének van helye, úgy ismételt felülbírálati indítványt lehet benyújtani a nyomozási bíróhoz, aki ha azt alaposnak találja, *bárki* vádindítványt nyújthat be a bírósághoz.⁸ Ezt nevezi a jogirodalom kiegészítő pótmagánvádnak. Az új jogintézmény „átgondoltságát” és „sikerét” jól mutatja, hogy 2023-ban összesen 35, a törvénynek mindenben megfelelő felülbírálati indítvány érkezett be a nyomozási bírókhoz, és abból mindösszesen öt esetben adtak helyt az indítványnak. Ismételt felülbírálati indítvány benyújtására egy esetben került sor, amelyet azonban másodjára már elutasítottak, így a jogintézmény bevezetése óta eltelt időben kiegészítő pótmagánvadás még nem érkezett a bíróságra, ami az Európai Bizottság magyar ügyészséggel szembeni politikailag motivált, rosszindulatú vélelmének nyilvánvaló cáfolata.

A módosításnak annyit sikerült elérnie, hogy komoly munkaterhet generálva rászabadította az ügyészségre a konok perlekedőket, ugyanis a közhatalom gyakorlásával vagy a közvagyon kezelésével kapcsolatos kiemelt bűncselekmények körébe tartozó ügyek túlnyomó többségét a statisztikák szerint a hivatali visszaélések teszik ki. Az e bűncselekmények miatt tett feljelentések jelentős része továbbra is valamely büntető, polgári vagy más jogterületen a feljelentővel

⁸ A jogintézmény a magyar jogi hagyományoktól azért merőben idegen, mert tulajdonképpen „fordított vádtanácsot” hozott létre. Az 1900. január 1-jén hatályba lépett bűnvádi perrendtartás szerint az ügyész a vádiratát a törvényszék vádtanácsánál nyújtotta be, ezzel indult meg az úgynevezett közbelső vagy vád alá helyezési eljárás. A vádiratot a terheltnek is kézbesítették, és ő arra írásban kifogásokat tehetett. A vádtanács megszüntethette az eljárást, vizsgálatot vagy annak kiegészítését rendelhetett el, vagy vádhatározatot hozott. A bírókból álló vádtanács tehát a terhelt érdekében, az ügyészi vád alkalmasságáról, és nem a büntető eljárás alapjául szolgáló gyanú meglétéről vagy a nyomozás megszüntetése esetén a bizonyítékok mérlegelésének megfelelő voltáról döntött, ami totális szerepzavar a bíróság részéről. Az eljárás jelenlegi formájában ráadásul alaptörvény-ellenes is, hisz a külön eljárással érintett vádlottak számára nem biztosítja a más eszközzel nem támadható törvénysértések esetére a jogorvoslat a törvényesség érdekében elnevezésű, a legfőbb ügyész hatáskörébe tartozó rendkívüli jogorvoslatot, ami vádlott és vádlott közötti hátrányos megkülönböztetést jelent.

szemben hozott egyedi hatósági döntés sérelmezése, a döntést hozók vagy a döntésben részt vevők személyének támadásán keresztül. Az ilyen feljelentések nem a közvagyon kezelését, illetve a közhatalom gyakorlásának szélesebb körét sérelmezik, hanem a feljelentők rendes vagy rendkívüli jogorvoslat helyett vagy amellest próbálják sérelmeiket a büntetőügyekben eljáró hatóságok „felhasználásával” orvosoltatni. A jogintézmény – nyilvánvalóan a jogalkotó szándéka ellenére – megnyitotta az utat bármilyen (!) egyedi hatósági döntés ellenzői előtt a döntést hozó személy(ek) kriminalizálásához.

Az egyetlen ismételt felülbírálati indítvánnyal érintett ügyben az eredeti feljelentést hivatali visszaélés és hűtlen kezelés büntette miatt tette meg Hadházy Ákos politikus 2023 márciusában. Ennek lényege szerint Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke a Magyar Honvédség által biztosított repülőgéppel az Egyiptomban tett hivatalos látogatásáról nem Magyarországra, hanem magánprogramon történő részvétel céljából Olaszországba utazott. A repülőgép egyórás, Pisa városa felé tett kitérő és leszállás után indult vissza Magyarországra. A Pisából Budapestre tartó út során a miniszterelnök már nem tartózkodott a légi jármű fedélzetén, 2023. március 3. és 4. napján Firenzében, majd Velencében járt. A feljelentő állítása szerint a pisai repülőtéren történő leszállást és ezzel mintegy 1000 kilométeres kitérőt semmi nem indokolta, és mindez a költségvetésnek 3 millió forintot meghaladó kárt okozott.

A feljelentést a Budapesti Regionális Nyomozó Ügyészség bűncselekmény hiányában elutasította.⁹ A feljelentő által benyújtott felülbírálati indítványnak a nyomozási bíró helyt adott, ezzel a nyomozás elrendelése automatikusan megtörtént.¹⁰ A nyomozási bíró a végzésében *leírta*, hogy egyetért az ügyészség feljelentést elutasító határozatában kifejtett azon megállapításokkal, amelyek szerint hivatali visszaélés büntettének egyszerű gyanúja nem áll fenn, illetve – a hűtlen kezelés büntettét érintően – az a tény, hogy a Magyar Honvédség a hivatkozott repülőgépet védett személy utazásához rendelkezésre bocsátotta, kötelességszegésnek nem minősül. Mivel a kötelességszegés a hűtlen kezelés törvényi tényállási eleme, ezért a bíróság ezzel azt deklarálta, hogy a feljelentésben írtak nem alkalmasak bűncselekmény egyszerű gyanújának a megállapítására. Ennek ellenére a bíróság a nyomozást mégis elrendelte (!), mert szükségesnek tartotta annak a vizsgálatát, hogy a biztonsági előírások miként viszonyulnak a költséghatékonyság igényéhez, és milyen jogszabályi előírás alapján lehet a

⁹ 2.Nyom.560/2023.

¹⁰ 44.Bnyfi.7002/2023/2.

biztonsági előírásokat a költséghatékonyság fölé helyezni. A végzés jogtörténeti kuriózum, hiszen a bíróság lényegében jogszabályi előírások felkutatása érdekében rendelt el nyomozást. Ezt csak a nyomozás ismételt megszüntetése követhette, amellyel szemben az ismételten benyújtott felülbírálati indítványt immár a nyomozási bíróság is elutasította. A feljelentéstől az ismételt felülbírálati indítvány elutasításáig azonban hat hónap telt el egy olyan politikailag motivált és nyilvánvalóan alaptalan ügyben, amely célzottan a miniszterelnök személye ellen irányult.

Szintén furcsa döntés született abban az ügyben is, amelyben a Budapesti Regionális Nyomozó Ügyészségnek megküldött feljelentésben hivatali vesztegetés miatt tettek feljelentést egy név szerint megnevezett budapesti polgármesterrel és egy nagyvállalkozóval szemben. A hét mondatból álló feljelentés szerint a kerületi polgármester 100 millió Ft-ot fogadott el Magyarország egyik leggazdagabb emberétől, továbbá a kerületben illegális valóságshow-kat forgatnak a vendéglátóhelyeken és a feljelentő magánlakásában, illetve a vendéglátóhelyeken mérgezik is a lakosságot, amely méregre csak a homoszexuálisok kapnak ellenszert, a polgármester pedig a kerületből melegnegyedre szeretne faragni, sőt meleg pároknak tart esküvőt. Az inkább orvos, mint ügyész után kiáltó feljelentést a nyomozó ügyészség – helyesen – anélkül, hogy bármilyen nyomozati cselekményt végzett volna, elutasította, hisz a feljelentő általánosságban előadott, konkrét adatokat nélkülöző állításai nem voltak alkalmasak sem korrupciós, sem más bűncselekmény gyanújának a megállapítására.¹¹

A szintén az Európai Bizottság nyomására létrehozott – semmilyen büntetőjogi tapasztalattal és gyakorlattal nem rendelkező – Integritás Hatóság¹² azonban felülbírálati indítvánnyal élt a feljelentés elutasításával szemben, amelyet azzal indokolt, hogy a feljelentésben korrupcióra utaló tényállítás történt, azonban a nyomozó ügyészség nem végzett egyetlen nyomozati cselekményt sem, holott a feljelentés alapján széles körű nyomozást kellett/lehetett volna lefolytatni. Az Integritás Hatóság súlyosan szakmaiatlan felülbírálati indítványát csak abból a szempontból lehetett értelmezni, hogy valamilyen rejtélyes okból a Hatóság

¹¹ 7.Nyom.87/2023.

¹² Az Integritás Hatóság jogállását és feladatkörét az európai uniós költségvetési források felhasználásának ellenőrzéséről szóló 2022. évi XXVII. törvény rendelkezései határozzák meg. Ennek lényege szerint a Hatóság autonóm államigazgatási szerv, amely – egyéb elemző és javaslattevő feladatai mellett – egyrészt általános jellegű vizsgálatokat folytat az uniós támogatások felhasználását érintően, másrészt közigazgatási hatóságként jár el az európai uniós forrásból megvalósuló közbeszerzésekkel kapcsolatban.

ügyészségnek képzelet magát. Ezt alátámasztja, hogy már 2024-ben kezdeményezte az igazságügyi kormányzatnál, hogy önálló nyomozási és vádemelési (!) hatáskört kaphasson, ami a teljes (évszázados hagyományokkal bíró) magyar büntető igazságszolgáltatási rendszer egyetlen tollvonással történő szétverését jelentette volna... A nyomozási bíró a felülbírálati indítványnak mégis helyt adott, és ezzel a nyomozás automatikusan megindult. A nyomozási bíró szerint az Integritás Hatóságnak igaza volt abban, hogy az ügyben a nyomozó ügyészség semmilyen nyomozati cselekményt nem végzett, ami nem elfogadható:

„A bíróság úgy ítélte meg, hogy a mai politikai és társadalmi helyzetben elengedhetetlen az, hogy az esetleges felmerülő korrupció gyanúját vagy legalábbis a felvetését minimális szinten, de alapvetően vizsgálat alá vonja az illetékes hatóság. [...] Így az ügyészség mint nyomozó hatóság¹³ részéről a minimális elvárásnak tekinthető legalább a bejelentő személy kihallgatása, hogy ezzel tájékozódjon az álláspontjáról, bizonyítékairól, szándékairól, illetve az adott ügygel kapcsolatban.”¹⁴

A bíróság azt természetesen nem határozta meg, hogy milyen politikai, társadalmi helyzetre kellett volna az ügyészségnek a feljelentés elbírálásakor figyelemmel lennie. Ugyanakkor a bírósági állásponttal ellentétben az ügyészség következetes gyakorlata szerint az eljárásban mindenfajta politikai megfontolást ki kell rekeszteni a döntésekből, amelyek csak a jogszabályokon alapulhatnak. Minden ezzel ellentétes, a fenti idézetben is megnyilvánuló bírói vélemény jogi aktivizmus, ami megengedhetetlen. Ha a nyomozási bíró végzésében leírt jogi álláspont érvényesülne, a feljelentések esetén eltérő lenne a gyanú eddigi fogalma, hisz az mást jelentene a hivatalbóli tudomásszerzés eseteiben, ahol kizárt a feljelentés kiegészítése, míg a feljelentés esetén az kötelező lenne, hisz a feljelentőt *kihallgatni* (ahogy a végzésben le van írva) csak elrendelt nyomozásban, *meghallgatni* (ahogy azt a nyomozási bíró érthette) pedig csak a feljelentéskiegészítés keretében lehet. Tehát ezen logika alapján, ha a jövőben bárki bárkiről azt állítja, hogy korrump, úgy az eljárást minimum egy feljelentéskiegészítéssel meg kellene indítani, hisz feljelentés esetén a bűncselekmény gyanújának hiányát a nyomozó hatóság vagy az ügyészség eljárási cselekmény elvégzése nélkül nem állapíthatná meg. Ezzel vissza is tértünk a diktatúrák világához; alaptól ártatlan ember nincs, a fel-

¹³ A magyar jog szerint az ügyészség nem nyomozó hatóság.

¹⁴ 42.Bnyfi.7022/2024/2.

jelentést mindenképpen ki kell vizsgálni. Pelikán József gátör bírósági bohózatát követően Bástyá elvtárs szorongva ugyanezt visszhangozta a telefonba, pedig Pelikán ugye már korábban megmondta...

A konkrét ügyben a feljelentő kihallgatását az ügyészség a nyomozási bíró végzésében írtak ellenére sem tudta végrehajtani, figyelemmel arra, hogy mint az az elrendelt nyomozásban kiderült, elméleti állapota miatt őt a bíróság cselekvőképességét teljesen korlátozó gondnokság alá helyezte. A nyomozást az ügyészség megszüntette, ismételt felülbírálati indítványt nem nyújtottak be. A feljelentéstől a végleges megszüntetésig fél év telt el.

Egyesek fejében – itthon és külföldön – a korrupció elleni harc már nem cél, hanem módszer, amely egy sokkal fontosabb és magasztosabb célt takar. Úgy, ahogy anno a kémek, szabotőrök és hazaárulók elleni küzdelem. Pontosan ugyanoda is fog vezetni.

IRODALOMJEGYZÉK

- ANGYAL Pál (2015): *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I.* Budapest: Athenaeum.
- BALOG János (1966): Bizonyítottság a nyomozásban. *Jogtudományi Közlöny*, 21(5), 239–244.
- BÓCZ Endre (1962): Az alapos gyanú a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 17(11), 576–583.